

Alcedo

December 2013 Nr 3 Årg 35



Örkelljungabygdens Natur



Innehåll

Vinterns och vårens program	sid 3
Exkursioner	sid 6
Höstens fågelobsar	sid 12
Floran kring Ingeborrharp och Rya	sid 15
Botaniska notiser	sid 17
Några sällsynta och vackra jordlöpare	sid 18
Den torvbrutna, igenväxande Svenskemyr	sid 27
Skånes atlasinventering	sid 35
Julpristävling	sid 45
Kristi himmelfärdshelg på Öland	sid 46
Styrelse, avgifter m.m	sid 47

På årsmötet i februari höjdes prenumerationen på **Alcedo** till 150 kr. Redaktionen presenterar här ett nytt nummer med varierat innehåll och hoppas att det fortfarande är värt priset. Som vanligt presenterar vi ett digert program med en långsexkursion till Öland som grädde på moset.

I några längre artiklar presenteras en fascinerande grupp insekter, en av våra stora myrar och resultatet av inventeringen av Skånes fåglar. Till hjälp att smälta julmaten föreslår vi att mellandagarna ägnas åt lite hjärngymnastik med julpristävlingen.

Trevlig läsning!

Redaktionen

Redaktionen

Janne Johansson, Ingas väg 7, Ö. Ringarp, 286 91 Örkelljunga,
0435-501 31, e-post: janne_ringarp@telia.com
Perry Vigelsbo, Ängelholmsvägen 49, 286 36 Örkelljunga,
0435-510 58, e-post: vigelsbo@telia.com
Leif Sigbo, Bjäregatan 3, 286 31 Örkelljunga, 0435-522 32
e-post: leif.sigbo@telia.com
Lena Ottosson, Hässleholmsvägen 47, 286 35 Örkelljunga
0435-511 03, e-post: lena@ottosson.net

Nästa nummer av **Alcedo** utkommer i maj 2014. Manusstopp 15/4.

Omslagsbild framsida: Hägrar (Foto: Seth Nilsson)
baksida: Vintervy (Foto: Porry Vigelsbo)



Vinterns och vårens program

- 26/12 Torsdag. Annandag jul.** Bjärekretsen har gjort annandagen till en traditionsfylld exkursionsdag ut till **Hallands Väderö**. Missa inte chansen att uppleva denna säregna ö under en annorlunda årstid. Fika, kängor och varma kläder är en stor fördel. Båten avgår från Torekov kl. 10.00. Samling vid Netto för samåkning kl. 08.45. *Ansvarig* Eva Persson
- 11/1 Lördag. Måkläppen.** Utanför Falsterbo ligger Måkläppen, under stora delar av året belagd med beträdnadsförbud. Måkläppen är en sandrev, skapad av vind och havsströmmar. Här häckar många sjöfåglar, och det är också ett viktigt område för säl. Glöm inte bra klädsel, stövlar eller högskaftade kängor. Samling kl. 07.00 vid Netto. **OBS tiden!** Heldag. *Ansvariga* Pär & Birgit Svensson, pergitt@telia.com, tel 544 75
- 26/1 Söndag. Hemmaexkursion.** En vandring i hemmamarkerna en snörik eller snöfattig januaridag kan säkert bjuda på många omväxlande ”rätter”. Vi låter utflyktsmålet bestämmas av väder och vind. Ta med dig fika och bra fotbeklädning. Samling kl. 09.00 vid Netto. *Ansvarig* Zigge
- 6/2 Torsdag. Årsmöte.** Det är åter dags för föreningens årsmöte. Efter det att det formella avklarats bjuds vi på njutbara naturbilder. Förtäring. Utbildningscentrum kl 18.30. *Ansvariga* Styrelsen
- 13/2 Torsdag. Holkspikning.** Det är alltid rätt tid att snickra bostäder åt våra både små och stora holkbyggare. Vi har bräder som passar för både mesholkar och kattuggleholkar och kanske bygger också några fladdermusholkar. Väl mött i Åsljunga skola, slöjdsalen. Vi bjuder på en enkel fika. Samling kl. 18.00. *Ansvarig* Björn Herrlund
- 20/2 Torsdag. Vilda Skåne. Föredrag med Johan Hammar.** Under flera års tid har Johan fotograferat och filmat några av Skånes främsta naturupplevelser och naturområden. Han tar engagerat och inlevelsefullt med oss på en resa i landskapet. Från skogarna och myrarna i norr till havet och sanddynerna i söder. Vi följer med ut på orrspelsmyren, gör nattliga vandringar för att lyssna på grodor, tar kajaken ut för att spana efter tumlare och mycket mer. Bildvisningen är ett samarbete med Studieförbundet, Stiftelsen Skånska Landskap och Naturskyddsföreningen. Kl. 19.00 i Perstorps församlingshem. Samåkning från Netto kl. 18.15. *Ansvariga* Eva Persson och Janne Johansson



- 6/3 Torsdag. Honungsbin och andra bin i en stressad miljö. Föredrag med Bengt Nihlgård.** I kväll berättar denne kunnige växtekolog och naturvårdare om hur våra tiders landskapsanvändning inom jord- och skogsbruk påverkar livet för naturens livsviktiga pollinerare i form av bin och humlor. Honungsbinas roll belyses ingående. Församlingshemmet i Örkelljunga kl 19.00. Samarrangemang med Örkelljunga biodlarförening. *Entré 20 kr. Ansvariga* Jonas Torkelsson och Janne Johansson
- 18/3 Tisdag. Fågelläten för nybörjare! Cirkelstart.** Ska vi gemensamt försöka lära oss de vanligaste fågellätena i vår? Förslagsvis: Blåmes, rödhake, nötväcka, bofink, koltrast, taltrast... Denna kväll lyssnar vi på läten från CD-skivor och diskuterar allmänt kring de fåglar vi enas om. Därefter träffas vi några gånger för att repetera "live" ute i det fria med Lennart som ciceron. Centrumhuset kl. 18.30.
Ansvariga: Birgit & Pär Svensson och Lennart Persson
- 25/3 Tisdag. Skymningsvandring i Lärkesholm, grillning.** Kvällsljud i naturen. Vad hör man då det skymmer? Vad ser man? Häng med! Vi träffas vid Nettos parkering kl. 18.00. Ta med pannlampa/ficklampa. På slutet tänds vi en liten eld. Vi kanske grillar en korv?
Ansvariga Pär & Birgit Svensson 544 75, pergit@telia.com
- 5/4 Lördag. Familjedag.** Denna utflykt i vårt närområde vänder sig speciellt till barnfamiljer. Välkomna att i all enkelhet vara med och upptäcka naturen tillsammans med era barn! Vi ser vad våren har att bjuda på. Oömma kläder och stövlar eller kängor på fötterna är lämpligt. Medtag fika, ev. korv då möjlighet till grillning kommer att finnas. Samling vid Netto kl. 09.30. Avslutning framåt middagstid.
Ansvariga Birgit Svensson, Eva Persson
- 3/4 Torsdag. Kulturlandskapet.** Uppstart för en kortare fortsättning av cirkeln om vårt kulturlandskap. Fem-sex nya byar besöks under våren och försommaren. Även nya deltagare välkomna. Utbildningscentrum kl. 19.00. *Ansvarig* Janne Johansson
- 24/4 Torsdag. Floran i vårt närområde. Cirkelstart.** Vi lär oss artbestämma växter och får kunskap om de olika arternas förekomst i landskapet. Cirkeln vänder sig till både nybörjare och till de som redan vet lite mer. Centrumhuset Kl. 19.00. *Ansvariga* Zigge och Janne Johansson
- 27/4 Söndag. Vårsjö-vandring** med Vårsjö byalag som arrangör. Start från Åkatorp, Vårsjö kl. 09.45. En vandring på 10 km i omväxlande natur med gamla och unga barr- och lövskogar, över och runt myrar och längs större och mindre vattendrag. Vi gör paus vid Osbäckens fördämning



och Pinnåns källa. Bitvis går vi på skogsvägar och stigar och på ett par ställen tar vi oss över smala myrpassager. Stövlar eller vattentäta kängor erfordras! **Avgift 20 kr.** Samling för samåkning vid Netto kl. 09.00.
Ansvarig Stephan Swärd tel 070-747 71 10

- 1/5 Torsdag. Tosteberga ängar.** En av pärlorna i nordöstra Skåne, en busk- och örtrik betesmark, med starkt kalkinslag i marken. Här finns spännande växter att beskåda under inte minst vår och försommar. Sankt Pers nycklar, backsippa, gullviva, ängsskära, backsmultron med flera arter. Bered dig på en naturmättad dag. Flera fikor och anpassad klädsel. Flora och kikare medtages. Samling kl. 08.00 vid Netto. *Ansvarig* Zigge
- 17/5 Lördag. Hallands Väderö.** Vi satsar denna tidiga morgon på en favorit i repris, en Väderövandring flera timmar innan normalturisten nått ön. Vi chartrar en båt ut till ön som preliminärt avgår kl. 05.00 från hamnen i Torekov. Vid tryckningen av tidningen är det oklart vem som sköter båttrafiken nästkommande år. Bra klädsel och fikakorg rekommenderas. Samling vid Netto redan kl. 03.45. *Ansvarig* Janne Johansson
- 29/5-1/6 Kristi himmelfärdshelgen. Ölandvistelse.** Föränmälan! Se påannons på sidan 46!!
- 5/6 Torsdag. Naturnatt.** Under försommarnatten kan man få uppleva olika spännande fågelläten. Uppe i våra trakter kan det kanske vara ljudet från enkelbeckasinen, från vattenrallen eller kanske ännu mer trolskt; från nattskärnan. Vi får se vad en kväll som denna kan ge oss i form av upplevelser. Samling vid Netto kl. 21.00. *Ansvarig* Björn Herrlund
- 15 juni Söndag. De vilda blommornas dag.** Blomstervandring i Pinnåområdet. Samling vid Landisbanan kl. 09.00. *Ansvarig* Zigge

Har du frågor? Kontakta då den som är ansvarig för respektive exkursion eller någon i styrelsen.



Den 20 februari får vi se fler bilder av Johan Hammar



Exkursioner

Kvinnliga och manliga slätterkarlar på våra ängar

Med åren har ett flitigt slätterarbete blivit en av sensommarens viktigare traditioner. Jag tänker på ängarna i Spångabygget och Ramnekärr, slående med hjälp av ett antal liar under några kvällstimmar. Det gångna året, 2013, var inget undantag. Den 31 juli var nio personer på plats uppe på den fuktiga sidvallen i Västra Spång. Och den 14 augusti infann sig hela tio personer nere i Ramnekärr. Borttagandet av det slagna gräset ute på vildhöstnaden i Spång görs av föreningens frivilliga armar och ben, medan Christer och Bente Unosson själva sköter vårens risning och själva bärgningen av höet på den egna ängen.



Det gäller att hålla lien skarp

Olika fikatraditioner har utvecklats i samband med slätterinsatserna. Detta år hade Eva framtagit en synnerligen smarrig ananastårta som intogs tillsammans med grädde och kaffe. I Ramnekärr "kärrades" förtäringen ned längs vångavägen och på sedvanligt sätt var mjölkkärran fylld med de godaste mackor, tillverkade på stenugnsbakat bröd. Vi är nog många som känner oss privilegierade när allt dukas fram.

Janne Johansson

Strandhedar i Skummeslöv - lördagen den 24 augusti

Detta var ett samarrangemang med kretsen i södra Halland. Förutom de som samlats vid Netto, dök ytterligare två f.d. örkeljungabor upp; Eva "Molly" Karlsson och Kaj Davidsson som numera bor i närheten. Direkt när vi steg ur bilen och upp på sanddynen fick vi en för många ny bekantskap. En låg, taggig buske med grålundna blad och ovala, skarpt orangefärgade bär. Det var havtorn som är en av de mest c-vitaminrika växterna i vår flora. Som färsk är bären något beska men väldigt smakrika som marmelad eller gelé. Nästa nya bekantskap var klittviol, en underart till den vanliga styvmorsviolen. Klittviolen är lite mindre, ofta grenig och har en kraftig jordstam.



Exkursionens huvudsyfte var att studera de restaureringsåtgärder som görs bland dynerna och på sandställen innanför. Det är främst vresros och bergtall som ska bort. Med grävmaskin skapar man också blottor i sanden. Syftet är att gynna växter som hedblomster, kustgentiana m.fl. samt insekter som den gulfläckiga igelkottspinnaren och solitära bin med flera arter. Dessutom finns flera rödlistade svampar som sandjordtunga och stjälkroksvampar. Margareta Lindgren berättade initierat om det arbete som gjorts och de planer som finns.

Avslutningsvis besöktes ett par botaniska rariteter. Först några plantor av höstlåsbräken längs en stig i ljungen. På stigen strax intill fanns också strandlumner på den våta torvjorden. Slutligen letade vi upp några rejäla bestånd av knärot i tallskogen. Visserligen var de flesta överblommade men bladrosetterna är typiska, vintergröna och kan sökas så länge det är barmark.



Klittviol, höstlåsbräken och strandlumner

Foto: Perry Vigelsbo



Familjedag i Lärkesholm - lördagen den 14 september

Denna vackra förmiddag besöktes fornåkersområdet i Lärkesholm av 19 personer, varav 6 var barn. När vi vandrade upp från Gustafs backe mot de nedgrävda "höningsburkarna" upptäcktes en välbyggd jordlöpare och en trögrörlig kopparödlan under en ganska stor sten.

Vi kom så till de med köttfärs välpreparerade, nergrävda burkarna. Vad skulle vi hitta här mån tro? Hade det fångats några skalbaggar? Jo, redan i första burken fanns ett flertal blåsvartglänsande tordyvlar. De lät sig väl smaka av färsen. Inte tal om något annat. Förleden i skalbaggens namn, *tord*, lär vara gammalsvenska för spillning, medan efterleden *yvel* är liktydigt med ordet *vivel*.

I flera av de andra burkarna hittades också tordyvlar, på några ställen i sällskap med jordlöpare i olika storlek. Det var mestadels halvstora, längsribbade jordlöpare som hittat ner till köttfärsen, men i något fall påträffades också det stora rovdjuret parklöpare. En ofarlig spindel blev en annan av bekantskaperna denna dag.

Vid en liten damm bort mot Vångamöllan stannade vi till och håvade flitigt. När vi vittjade maskorna hittades ett större antal ryggsimmare och någon enstaka buksimmare, men därutöver kunde vi även notera flera glupska trollsländelarver och en ganska stor dykare!

Till slut tvärade vi över de gamla betesmarkerna med anor från medeltiden och tog oss ner till grillplatsen vid sjön. Här blev det en värdig avslutning på vår familjedag. Vi grillade korv!

Janne Johansson



Svampexkursion och svamputställning

Svampåret 2013 upplevdes nog inte som ett toppenår för svampälskare. En regnfattig sommar ledde till en svampfattig förhöst. Detta allmänna omdöme innebar dock inte att det varit helt omöjligt att hitta smakgodas kantareller, men något riktigt bra trattkantarellår blev det däremot aldrig.

Den 22 september hade vi utlyst till en svampplockardag. Lärkesholmsområdet blev målet för denna exkursion som lockade hela 18 personer. Listan över olika svamparter blir märkbart olika lång beroende på vilka svampvänner man har i sitt släptåg. Denna dag kunde Tony Svensson göra sig vägarna förbi och via andra kontakter kunde även



Tony föreläser om ett svampfynd. Foto Perry Vigelsbo

en annan svampkännare, Mikael Bergkvist, infinna sig. Med deras behjälplighet ramade både det ena och det andra namnet in, det kunde vara soppar som örsopp, blod-sopp, bittersopp, björksopp, aspsopp, fläcksopp, smörsopp, Karljohan eller stensopp och brunsopp. Det var kremlor med namn som brok-, bok-, senaps-, stink-, sved-, svart-, gall-, marsipan-, kant-, gift-, skör-, vin- och gulröd kremla. Eller riskor som ek-, skogs-, lakrits-, grå-, kamfer- och svartriska.

Visst kan man bli yr av alla dessa namn. Att i praktiken också lära sig se skillnader, kanske smaka skillnad på kremla och kremla, känna dofter fast man smått saknar doftsinne. Nej, svampkunskap är spännande men inte alltid allmängods.



Denna lärorika septembervandring i skogsområdet strax söder om lilla Lärkesholms-sjön blev en bra inspiration för oss som två veckor senare skulle plocka samman en mängd svampar att visa upp som en utställning på Örkelljunga kommuns kulturdag! Denna ägde rum mellan kl. 13 och 17 lördagen den 5 oktober i Vuxenskolans lokaler.

Även om det var med viss tveksamhet som vi tackat ja till deltagandet, Tony var uppbokad på annat håll, så kan vi nog ändå konstatera att själva utställningen gick oss hyfsat i händer. Ett hundratal svamparter hade plockats in, ganska många hade artbestämts (för det mesta rättbestämda, hoppas vi) och under det att timmarna flöt bort kom ganska många svampintresserade på besök. Jag tror flertalet blev ganska imponerade av all den mångfald som man kan stöta på ute i svampmarkerna. Här fick de se den i samlad form utlagd på ett antal avlånga bord.

Janne Johansson

Vandring runt Köphultasjön - söndagen den 24 november



Under den mörkaste novembertiden med mörker när man åker till jobbet och mörker när man åker hem igen finns det några få ljuspunkter ändå, mörk choklad, en go film, tända ljus och Naturskyddsföreningens utflykter! Idag söndag den 24 november hade Janne ansvaret för att lotsa oss runt Köphultasjön, en sjö som ligger på gränsen till Småland, till större delen i Markaryds kommun. Denna grunda sjö sänktes i början på 1900-talet med bortåt 1,5 meter.



Vi var ett gäng på 11 personer som startade vandringen denna soliga söndag med att parkera våra bilar på ett stugområde i Köphult alldeles nere vid sjön. I skyn mötte oss 25 kanadagäss flygande med solens strålar så fint på sig. Då det var svår terräng att gå första biten så fick vi gå upp till några åkrar och vidare längs ett gammalt järnvägsspår (Skåne-Smålands-järnvägen). Det kändes först som vi gick i zickzack, från ruta A till ruta B och sedan till ruta A igen. Några såg, vi andra enbart hörde stjärtmesar dra förbi, sen hörde vi även domherrens melankoliska läte. Vi tittade på olika sorters mossor, husmossa, cypressfläta och tujamossa. Några av oss hittade fina trattkantareller och även några gula kantareller. Janne kämpade på med att förhöra oss om olika sorters trädknoppar, alhängen med mera. Efter vandringen i den svårframkomliga terrängen satte vi oss i en backe ganska nära sjön och intog vår första fika.

Vi gjorde en avstickare in mot Yxenhults hästbetade betesmarker. Här tvärade vi över områdets gamla fossila åkrar. Det är terrasserade parceller som tydligt skymtar fram i den bokbeklädda sluttningen. Odlingsrösen och stengården är här upplavade sen lång tid tillbaka.

När vi därefter vandrade vidare runt sjöns sydligaste vik, Skarviken, såg vi ett stort fiskgjusebo uppe på en torraka. Med hjälp av en bastant "skogstraktorbro" tvärade vi Healtebäcken och började så vandra ut över mer öppen mark. Rätt som det var fick vi då syn på en stor älgdjur komma klivande på ängen. Tyvärr jagades han av en jakt-hund. När älgen kom upp i backen bakom ängen stod den stilla och tittade på hunden ett bra tag för att därefter majestätiskt kliva vidare in bland buskarna. Hoppas älgen klarade sig! Strax efteråt träffade vi på en jägare men han jagade "bara" vildsvin. Hur som helst hörde vi inga skott när vi fortsatte vår vandring längs sjön.

Nu blev terrängen allt mer lättillgänglig, och en sträcka gick vi även på gamla "Kungsvägen" mot norr, varifrån vi ibland hade fin utsikt över sjön. Vi intog vår andra fika alldeles vid sjön med solen värmande så gott och speglade sig så fint i sjön. Därefter hade vi inte så långt kvar till bilarna. Vi hörde så en sångsvan trumpeta längre bort fast i övrigt var det påtagligt tyst på fågellåten denna novemberdag! En dag som ändå bjöd på rikligt med sol och fina naturupplevelser!

Lisbeth Magnusson

Några fakta kring Köphultasjön

Sjön är ca 1,25 kvadratkilometer stor med ett djup på mellan 1 och 3 m. Healtebäcken rinner från Fedingen in i sjön och från Flåssmyr kommer Flåssabäcken. Ut ur sjön rinner Strömmabäcken norrut till Hannabadssjön. 1907 skulle sjön sänkas med bortåt 0,7 m, men enligt ett examensarbete av Arpad Lööv har sjön idag sjunkit med hela 1,5 m. Torvbrytningen på de stora myrkomplexen Flåssmyr och Svenskemyr (1907-1977) har också påverkat sjön.

Janne Johansson



Höstens fågelobsar

(16/8-15/11)

Lommar / doppingar / pelikanfåglar / andfåglar

Storlom - 5 ex ad Vårsjön 22/9 (BH). **Småddopping** - 1 ex Smörmyr 8/11 (JJ). **Skägddopping** - 3 ex Vårsjön 23/10 (LP), 4 ex Vårsjön 2/11 (BH), 2 ex Hjelm-sjön 2/11 (BH), 1 ex Köphultasjön 3/11 (NGI). **Storskarv** - Största antalet, 12 ex Vårsjön 6/10 (BH). **Kanadagås** - 17 ex str Ö. Flinka 13/11 (LP). **Vitkindad gås** - 80 ex str S Ekorstigen 11/10 (BH), 30-tal ex str Hjelm-sjön 25/10 (JJ). **Grågås** - 25 ex str Grytåsa 2/11 (LP). **Kricka** - 2 ex Vårsjön 19/10 (BH). **Brunand** - Årlig i framför allt Vårsjön under höststräcket, som mest 25 ex 23/10 (LP) och 27/10 (BH). **Vigg** - Vanlig i framför allt Vårsjön under höststräcket, som mest 50 ex 27/10 (BH), 40 ex 2/11 (BH). **Bergand** - 2 ex honf, Vårsjön 19/10 (BH). **Knipa** - Året runt förekomst i kommunen om inte isarna lägger sig. Största ansamlingen i höst 30 ex Vårsjön 2/11 (BH). **Salskrake** - 1 ex hona, 2 ex 1K Vårsjön 2/11 (BH). **Storskrake** - 1 ex hona, 3 ex 1K Vårsjön 1/9 (BH), 8 ex honf Vårsjön 22/9 (BH). Talrik rastfågel i Vårsjön under hösten och stannar oftast kvar tills isen lägger sig. Första noteringen med ett större antal, 52 ex 23/10 (LP). Som mest hitills 70 ex 2/11 (BH).

Rovfåglar / hönsfåglar / tran- och rallfåglar

Duvhök - 1 ex Skåneporten 9/11 (FB). **Fiskgjuse** - Ungarna efter den lyckade häckningen vid Vårsjön har tidigare lämnat sjön. 1 ex ad Vårsjön 1/9 (BH), 1 ex rast Hjelm-sjön 1/9 (BH), 1 ex str S. Össjö 2/9 (KAJ, JJ, EPe). **Blå kärnhök** - 1 ex hane, förbiflyg Lärkesholm 19/9 (JJ). **Tornfalk** - Som nämndes i förra numret av Alcedo genomfördes en lyckad häckning i N. Össjö, strax utanför kommungränsen. Vidare kan man misstänka en häckning i Ö. Flinka, som också tidigare nämnts i Alcedo. Nu i höst har arten observerats på flera lokaler, antagligen har det rört sig om fåglar som rastat eller varit på sträck. I Ö. Flinka var arten kvar, 3 ex i V. Flinka 11/9 (LP) kan kanske vara fåglar från närbelägna Ö. Flinka? Andra lokaler i höst är Jännaholm, S. Össjö, Sånnestorp och Ljungaskog. Fortfarande 1 ex V. Flinka 2/11 (LP). **Stenfalk** - 1 ex förbiflyg 73:an Fagerhult 18/9 (BH). **Lärkfalk** - 3 ex stationära Grytåsa 22/8 och 26/8 (BH). Tyder på en lyckad häckning i området. 1 ex str Ö-a 28/8 (LS). **Orre** - 2 tuppar Fagerhultamossen, S. Össjö 13/10 (KAJ), 1 tupp Långalts myr 10/11 (KAJ). **Tjäder** - 3 ex *Hannabad* 23/8 (KAJ), 1 hona med 5 fullvuxna kycklingar Yxenhults skog 27/8 (SS), 2 ex Ö-a 14/9 (AWK), 2 tuppar Smedhult 2/9 (JJ, EPe), 1 tupp Örnalt 8/10 (KAJ), 1 hona Porkenahult/Karsatorp 12/10 (ML). **Trana** - Det stora höststräcket ägde rum den 11/10. De största flockarna, 150 ex Ö-a (PV), 230 ex Harbäckshult (PC), 130 ex Ö-a (BH), 150 ex Ö-a (JO). Den 12/10 150 ex Höjholm 12/10 (JL). 2 ex str Sjöbygget 16/10 (LP).

Vadarfåglar / måsfåglar

Ljungpipare - 20 ex rast Rya 23/8 (PE). **Tofsvipa** - De 2 paren i Långalt fick ut vardera 2 flygga ungar (MGn). Angående de 2 paren i närbelägna Smedhult är häckningsresultatet okänt (MGn). Ett inte så vanligt sent sträck i vår kommun, 6 ex str S Fagerhult 22/10 (BH). **Morkulla** - 1 ex S. Össjö 9/10 (KAJ), 1 ex Jännaholm 20/10 (AL), 1 ex Flinka sjö 25/10 (LP). **Fisktärna** - 2 ex Vårsjön 1/9 (BH).

Praktfåglar / hackspettar

Kungsfiskare - 1 ex Pinnån/Flinkabäcken 25/8 (MK). **Mindre hackspett** - 1 ex Hjelm-sjö 25/8 (JJ), 1 ex Ö. Ringarp 26/8 (JJ), 1 ex Ö. Ringarp 1/10 (JJ), 1 ex Ö-a centrum 7/10 (BH), 1 ex hona Smörmyr 8/11 (JJ).

Tättingar

Sånglärka - 3 ex str Ekholm 13/10 (BH), 2 ex str Ljungaskog 16/10 (LP). **Trädpiplärka** - Sen obs, 1 ex str Vårsjö 28/9 (BH). **Ängspiplärka** - Stor flock, 30 ex Ljungaskog 16/10 (LP). **Gulärta (sydlig)** - 2 ex str Ö-a ip 18/8 (BH), 3 ex Ö. Flinka 18/8 (LP), 4 ex Trottorp 24/8 (KAJ). **Forsärla** - 1 ex Reningsverket Pinnån 3/10 (JO), 1 ex Lärkesholm 6/10 (LP). **Sädesärta** - 1 ex G. Hallandsvägen 7/10 (LP). **Sidensvans** - Första höstflocken, 15 ex Ö-a centrum 1/11 (BH). Största flocken, ca 100 ex Ö-a centrum 5/11 (JO). **Gransångare** - 1 ex Lycksta berg Ö-a 13/10 (BH). **Tofsmes** - Sedd på de vanliga lokalerna, Jännaholm, Grytåsa, Karsatorp, Flinka sjö och lite mera ovanligt, Ö. Ringarp. **Törnskata** - 1 ex V. Flinka 11/9 (LP). **Varfågel** - Första höstobsen, 1 ex Lärkesholm 6/10 (LP), 1 ex S. Össjö 13/10 (KAJ), 1 ex Jännaholm 19/10 (AL), 1 ex Vemmentorp 10/11 (KG). **Nötkråka** - 1 ex *Äljalt* 16/9 (KÅA, GA), 1 ex Vårsjö 28/9 (BH). **Råka** - 10 ex Ö-a ip 13/10 (BH). **Stare** - 10 ex Ryttnästaregatan Ö-a 26/10 (JO). **Steglits** - 1 ex förbiflyg Ekorstigen 1/10 (BH), 1 ex Ekholm 12/10 (BH), 2 ex Ljungaskog 12/10 (LP), 1 ex Smörmyr 11/11 (JJ, LP, JO, PV). **Bändelkorsnäbb** - 1 ex förbiflyg Ekholm 25/8 (BH), 1 ex Vårsjö 28/9 (BH). Båda ex tillsammans med mindre korsnäbb. **Större korsnäbb** - 21 ex Jännaholm 19/10 (AL), 5 ex Jännaholm 10/11 (LH).

Förklaringar

Lokaler skrivna i *kursiv* stil ligger strax utanför kommungränsen, t ex *Rössjön* och *Sjöaltssjön*. (ad=vuxen, hä=häckning, juv=ungfågel, k=kull, 1k=fjölårsunge, pull=nykläckt unge, sj=sjungande, str=stäckande).

Vi tackar alla som rapporterat in sina observationer. Inkomna observationen ligger till grund för sammanställning och status på Örkelljunga kommuns fågelarter; då, nu och för framtiden.

AL Anders Larsson	LH Lars Hallbäck
AWK Anders Wånge Kjellsson	LP Lennart Persson
BH Björn Herrlund	LS Leif Sigbo
EPe Eva Persson	M Gn Mats Gustavsson
FB Freddie Blank	MK Mattias Karlsson
GA Görtie Almén	ML Mattias Lindström
JJ Janne Johansson	NGI Nils-Gunnar Isaksson
KG Karin Grønbæk	PC Patric Carlsson
JL Jesper Linell	PE Per Eriksson
JO John Olandersson	PV Perry Vigelsbo
KAJ Kurt Arne Johansson	SS Sune Sturesson
KÅA Karl-Åke Almén	

Har du något att rapportera? Gör det gärna på vår hemsida!

Alcedo vill ha hjälp av **dig** att samla in uppgifter om fågelobservationer inom kommunens gränser. Vi vill ha observationer av ovanliga fågelarter för vår kommun, alla arter utanför den tid de normalt förekommer i landskapet, större sträckförekomst, anmärkningsvärt stora flockar, intressanta häckningar, återfynd av ringmärkta fåglar, tidiga vårobsar, sena obsar på hösten eller observationer som du tycker är särskilt notabla. Alla rapporter arkiveras för framtida behov.

Senaste inrapportering före nästa tryckning av Alcedo: 15 april

Rapportera dina obsar på vår hemsida www.orkelljunganatur.se eller via Svalan www.artportalen.se/birds/



I år blev det flera lyckade häckningar för tofsvipan

Foto: Mats Gustafsson

Floran kring Ingeborrarp och Rya

Området är ett av de botaniskt mest intressanta i kommunen. En av orsakerna är den diabasgång som löper norr om Ingeborrarpsgården, genomskärs av Pinnån och fortsätter förbi Rya gård. En annan orsak är det småskaliga, mosaikartade kulturlandskapet med ogödslade och ännu hävdade betesmarker runt friluftsmuseet. Att området är ett av kommunens bäst besökta spelar klart också roll. I samband med inventeringen under 1940- och 50-talen gjorde Harry Andersson en inventering av hela Rya socken: *Bidrag till Skånes flora, 50. Floran i Rya socken (Lund 1956)*.



Månlåsbräken

Skogen längs diabasryggen består i flera avsnitt av avenbok och lind med inslag av ek, alm, bok, björk och hagtorn. Buskskiktet är också rikt med hassel, slån, benved och skogstry. Här påträffas också örter som läkävänderot, skogslök, skogsbingel, klotpyrola och blåsippa. Rikast är floran på branterna ner mot Pinnån. Här är diabasen söndervitt-rad, vilken gör att mineral rika på kalcium, kalium och magnesium lätt kan tas upp av

växtligheten. Det är också här som artrikedomen är som allra störst. Här finns kommunens i särklass största förekomst av blåsippa. Andra arter i området är stor blåklocka, vispstarr, underviol, vätteros, brudbröd och blodnäva.

Genom området flyter också Pinnån parallellt med den gamla banvallen. Längst i söder, nära kommungränsen påträffades ett bestånd med månlåsbräken på en brandfläck och i skogen både granbräken, gullpudra och dvärghäxört. Längs järnvägen finns ett litet bestånd av kåltistel, det enda i kommunen. Längs banvallen finns också blåhallon, armeniskt björnbär, backvicker, raklosta, nässelklocka, rockentrav, sandnarv, grusstarr med mera. I ån kan man hitta klolånke, strandgyllen och svalting.



Stenbräken



Mellan Krökatorpet och Ingeborrarpsgården ligger en fuktig äng med ett källsprång. Här fanns förr ett bestånd med granspira som grävdes bort på 1980-talet. Här växer



Från fågatan kommer man ut på den ogödslade betesmarken

också majsmörblomma, brunven, blåsstarr, källört, darrgräs, gökblomster och i slutningen längre ner har ängsskära och smörboll kunnat ses. Strax intill, mellan backstugan och kvarndammen, ligger en torrare betesmark. Fram till 1982 fanns här spåtistel, det enda fyndet i kommunen. Kvar finns jordtistel, stånds, stagg, darrgräs, jungfrulin med flera. På markerna runt gården har också påträffats knölmörblomma, smörbollar på flera ställen, röd- och väddklint, ängsruta, ängshavre, krusfrö och skogskovall.

Vid Rya gård har korsningen mellan humleblomster och nejlikrot setts ett par gånger. I källan nedanför gården växer sommarlänke och i bäcken ner mot golfbanan källört och bäckveronika. Intill ligger vår största lokal för smörbollar. Här finns också grönvit nattviol och tidigare även borsttistel. Från Rya gård löper också en tidigare artrik slänt med backsippa, backglim, backstarr, backtimjan, slättegubbe med mera. Efter omsorgsfull misskötsel av golfklubben består slänten nu mest av en tjock fäll av torr fjolårgräs.

I gräsmattan runt ruinen finns knölmörblomma och själva ruinen utgör kommunens viktigaste lokal för den skira ormbunken stenbräken.

Zigge



Botaniska notiser

Floran är i ständig förändring. Dessvärre oftast till det sämre. Men trots över 30 års botaniserande i kommunen så går det att göra nya fynd. Här kommer de senaste.

Anaphalis margaritacea, pärleternell. Rya. Vägren vid Rya backe. V Spång. Vid pumphuset. Tidigare funnen i Bjärabygget/Ö, Harbäckshult (Ingeborg Ekdahl 1999), Skogen, V Spång, Porkenahult (K-A Olsson 2000).

Atocion armeria, rosenglim. Örkelljunga. Vid skateboardbanan. Tidigare funnen i Åsljunga (Torbjörn Tyler 2000) och i Florshult (Per Wahlén 2004).

Cotoneaster dielsianus, rosenoxbär. Örkelljunga. Pinnåområdet, strax Ö om Landisbanan. Förstafynd.

Rubus lindebergii, klobjörnbär. Lärkesholm. Flera stora bestånd vid de fossila åkarna i Kjällstorp. Tidigare funnen i V Ringarp, Skogen (Göran Wendt 1999), Mattarp, V Spång, Grytåsa.

Rubus odoratus, blomsterhallon. Örkelljunga. Mellan cykelbanan och Gyllet mitt för busshållplatsen vid Kungsskolan. Spridd från trädgård. Tidigare funnen vid gamla apoteket, i Vemmentorp (Torbjörn Tyler 2000), vid Kämpagården i Värnsjö (C-A Andersson 2000).

Tradescantia virginiana, tremastarblomma. Örkelljunga. Spontan i trädgård. Förstafynd.

Text och foto: Zigge



Rosenoxbär



Pärleternell



Tremastarblomma

Några sällsynta och vackra jordlöpare

Under alla dessa år som jag ägnat åt studier av våra skalbaggar så har jordlöparna (fam. *Carabidae*) legat mig särskilt varmt om hjärtat.

Det har blivit många ”fina” fynd genom åren och mina eftersökningar och studier av djuren har givit mig stor glädje! En vacker försommarmorgon i jordlöparmarker ger upplevelser som inte går att sätta ord på. Ibland får man dessutom se en sommargylling. När man sedan också kan bidra till bred kartläggning och kunskap om arterna genom artrapportering till Artdatabanken så blir upplevelserna också betydelsefulla rent vetenskapligt.

Det finns många fina jordlöparlokaler i våra hemtrakter, men några är av högsta intresse och särskilt värdefulla. Vid Store sjö, i norra delen av kommunen, har vi på hallandssidan strandbeten som är av mycket värdefull karaktär och hyser en skyddsvärd jordlöparfauna. Här finns minst tre rödlistade arter varav en art, **brun sammetslöpare** (*Chlaenius tristis*) är ny för Halland! Kreatur betar ända ner till sjön här och har så gjort så länge jag kan minnas. Detta skapar ju en alldeles säregen och mycket vacker naturtyp som var ganska vanlig förr men som numera för en tynande tillvaro.

Till området och marken här vid Store sjö i Norra Össjö utgår miljöersättning och efter mitt fynd av brun sammetslöpare m. fl. rödlistade arter så är nu området också av länsstyrelsen i Halland upptaget på listan över skyddsvärda områden.



Brun sammetslöpare

Kärrstrand vid Store sjö

På dessa strandbetesområden har jag funnit följande vackra, rödlistade och sällsynta jordlöpare:

Guldgrön sammetslöpare (*Chlaenius nigricomis*) NT. Hänsynskrävande.

En mycket vacker och iögonfallande bagge som når en längd av ca 11 mm. Täckvingarna är vackert metallglänsande i grönt med tät och tilltryckt gul behåring. Framkroppen glänser i koppar eller ibland guld. Arten är sällsynt och starkt minskande sedan efterkrigstiden. Någorlunda frekvent endast i Skåne samt på Öland och Gotland. Dock ofta talrik där den förekommer. Den guldgröna sammetslöparen förekommer talrikt på de lågvuxna, betade stränderna vid Store sjö i Norra Össjö. Man träffar mest på arten under maj. Arten finns gärna på öppna kärrstränder med sand eller lerbotten av fast karaktär. Vegetationen bör vara låg, gärna ”kortsnaggad” och mer eller mindre blottade, fuktiga ytor verkar krävas. Bete gynnar definitivt arten. Ibland kan man dock finna den i mera tät kärrvegetation med ganska fast underlag.

Brun sammetslöpare (*Chlaenius tristis*) NT. Hänsynskrävande.

Denna sammetslöpare är större än den guldgröna, ca 13 mm och annorlunda i färgen. Översidan är matt svart med metallskimrande huvud. Den täta, tilltryckta, gulaktiga behåringen på översidan gör att djuret ser brunaktigt ut.

Arten är sällsynt och starkt minskande sedan efterkrigstiden. Inte många fynd i senare tid! Finns i sydostligaste Sverige, samt sena återfynd vid Tåkern i Östergötland. Alltid enstaka. Jag fann ett exemplar av arten i fallfälla den 23/5 2012 på den stora kärrstranden vid Store sjö i Norra Össjö, tillsammans med många exemplar av den guldgröna sammetslöparen, *Blethisa multipunctata* m. fl. Detta var första fyndet någonsin av arten i Halland!



Gulkantad kärrlöpare

Den bruna sammetslöparen trivs gärna på kärrstränder med fast sand eller lera och gyttjeskikt. Den vill ha lågvuxen, ej för tät vegetation av starr, gräs m. m. och med små blottade ytor, gärna upp tramp av betesdjur. Ofta alldeles nära små vattensamlingar, grunda småbäckar o. dyl. Stark hävdberoende genom bete eller slätter.

Gulkantad kärrlöpare (*Agonum marginatum*) NT. Hänsynskrävande.

Den lilla vackra Agonum-arten är ca 10 mm lång och är metalliskt grön med kroppens sidokanter gulvita.

Arten är sällsynt och har minskat starkt under 1900-talets senare hälft, men är fortfarande lokalt talrik i Skåne samt på Öland och Gotland. Gulkantade kärrlöparen fann jag i två exemplar den 15/6 2011 i fallfälla på en flack, fuktig strandudde med sandigt underlag och mycket låg, kortsnaggad markvegetation av starr, gräs, mossor m. m. Udden betas regelbundet av kreatur och har stora, nakna och fuktiga ytor där

sanden går helt i dagen.

Arten är ett karaktärsdjur på välbetade stränder och strandängar med kortsnaggad vegetation och ett fuktigt, fast underlag av sand eller lera. Starkt hävdgynnad genom bete. I sydligaste Sverige kan den också påträffas vid kulturskapade vattensamlingar, såsom sandtäkter, lertag, dammar och liknande.

Gyttjesvartlöpare (*Pterostichus anthracinus*). Sällsynt och lokal men fortfarande på sina håll talrik i Skåne samt på Öland och Gotland. 10-11 mm lång. Svart med fina längsstrimmor på täckvingarna, ganska blank. Liknar mycket den allmänna **kärsvartlöparen** (*Pterostichus nigrita*) och lever på liknande sätt, men gyttjelöparen har halsköldens sidor lite inbuktade eller räta baktill medan kärsvartlöparen har sidorna jämnt rundade helt till bakhörnen. Syns faktiskt ganska tydligt, även för blotta ögat.



Jag fann arten (1 ex) i fallfälla den 15/6 2013 vid den stora kärrstranden vid Store sjö i Norra Össjö, men alldeles nära själva sjöstrandens vatten i ett litet fuktigt, naket och sandigt parti i den annars rikliga men låga kärrvegetationen. I juli 2013 fann jag även 1 ex under en sten vid skogskällvatten i Skånes Fagerhult. Arten trivs i fuktiga, lågvuxna men vegetationsrika marker, gärna stränder eller strandängar som hävdas genom bete eller slätter. Den påträffas även i mera skuggiga biotoper såsom skogskällvatten och liknande.

Jännaholms myr

Jännaholms myr är en annan lokal där jag förr funnit många intressanta och sällsynta jordlöpare, men som numera förändrats ganska mycket med följderna att några arter



Guldlöpare

försvunnit. Dock finns här fortfarande ett par sällsynta arter varav en är riktigt sällsynt och dessutom rödlistad (VU).

På 1970-talet och in på 80-talet, ja faktiskt även 90-talet så fanns **Guldlöparen** (*Carabus nitens*) i antal här på Jännaholms myr. Guldlöparen är sällsynt och förekommer bara lokalt och har minskat kraftigt, särskilt i Sydsverige. I Centraleuropa tillhör den en av de mest hotade jordlöparna.



Den upp till 16 mm långa guldlöparen tillhör några av våra absolut vackraste skalbaggar och är ett riktigt "smycke". Täckvingarna är vackert metallgröna, starkt glänsande med svarta längsribbor. Ibland med stark koppar- eller guldglans i det gröna. Täckvingesidor och halssköld är kopparfärgade. Undersida, antenner och ben är svarta.

Som jag tidigare nämnt så fann jag arten i antal på Jännaholms myr under 1970-, 80- och 90-talen, men jag har inte gjort några fynd här under 2000-talet, trots att jag besökt lokalen nästan varje försommar. Det troligaste är att guldlöparen numera är försvunnen härifrån! De stora, öppna och sterila torvfläcksområden som förr fanns alldeles i kanten av mossen har numera växt igen och torkat ut.

Väl känt är att arten inte förmår att reproducera sig i alltför sluten vegetation. Arten som är ett solälskande dagdjur vill ha exponerad mark med fuktigt, finkornigt underlag såsom vitmosstorv, finsand, kalkbleke m. m. (ibland ganska torrt). Kräver låg vegetation med blottor och förekommer mest på torvmossar och alvarmark. Ljungvegetation verkar oftast höra ihop med guldlöparen.

Bred groplöpare (*Elaphrus uliginosus*) NT. Hänsynskrävande. Sällsynt och mycket lokal.

Groplöparna med 4 arter i vårt land når en längd på 6,5 -9,5 mm. De är fuktighetsälskande solskensdjur med en alldeles egenartad skulptur på översidan av vackert metallglänsande s. k. ögonfläckar. Skulpturen brukar liknas vid hamrad koppar. Den breda groplöparen är lite större än de andra och med helt mörka ben. Jag fann denna nyckfulla och sporadiskt uppträdande jordlöpare i 2-3 ex 22/5 1977 på de öppna, fuktiga torvfläcksområdena vid Jänneholms myr, tillsammans med många guldlöpare, vitmosslöpare (*Agonum ericeti*) och *Bembidian*-arter m. fl. Sannolikt är även den breda groplöparen försvunnen härifrån p. g. a. igenväxning och uttorkning av lokalen.

Arten vill ha fuktig-blöt solexponerad mark med relativt fast underlag och lågvuxen vegetation med blottor; t ex havsstrandängar, sjöstränder och myrar, även i vissa typer av rikkärr. Den missgynnas starkt av igenväxning. Breda groplöparen bör definitivt sökas mera intensivt på de betade stränderna vid Store sjö, Norra Össjö.

Vitmosslöpare (*Agonum ericeti*). Sällsynt och lokal, men ofta i antal där den förekommer. (Se bild sidan 26).

En liten, ca 6-7 mm elegant och vacker jordlöpare. Hela översidan glänser i koppar, brons, grönaktigt eller blåaktigt, och oftast flera färger tillsammans. Detta lilla granna solskensdjur hittar man på våren och försommaren löpande omkring på nakna fläckar och områden mellan ljunger. Den finns fortfarande talrikt på Jänneholms myr, och senast i maj-juni 2013 såg jag arten i antal vid varje tillfälle som jag



Bred groplöpare

besökte mossen. Vitmosslöparen lever på torvmossar med ljung och nakna fläckar och områden av blottad torv.

Torvlöpare (*Bembidion humerale*) VU. Sällsynt och mycket lokal. Finns endast på ett fåtal lokaler i Skåne, Halland, östra Småland och på Gotland.

Bembidion-arterna är små, eleganta och snabba jordlöpare som ofta hittas på mer eller mindre fuktig mark. Torvlöparen bli ca 2,5-3 mm lång, har mörk översida med en liten rund, vitgul skulderfläck men ingen spetsfläck. Funnen av Håkan Ljungberg (SLU Uppsala Artdatabanken) 9/5 1992, 24/4 1993 och 13/5 2001 på små nakna torvfläckar mellan ljung och tuvull i kraftledningsgata på Jänneholms myr. Jag har själv inte lyckats finna arten här, trots att jag letade ganska aktivt försommaren 2013! En karaktärsart för torvmossar med små, lite fuktiga, blottade torvfläckar mellan ljungen.

Källsnabblöpare (*Bembidion stephensi*) NT. Hänsynskrävande. Sällsynt och mycket lokal. Arten blir ca 5-6 mm lång och översidan är blank med grönt eller blågrönt metallskimmer. Benen är rödgula och även de innersta lederna på antennerna.

Jag fann jordlöpare i antal vid sandgrop med lerinslag och framsipprande vatten, alldeles i kanten av skogsvägen vid Jänneholms myr 24/4 1976. Dessa habitat är sedan länge dock "utplånade" här! Arten trivs på sandiga eller lersandiga ställen där vatten sipprar fram och gör underlaget fuktigt. Den är ett solskensdjur som snabbt kilar omkring.

Svenskemyr

På gränsen Skåne-Småland har vi Svenskemyr som är en torvmosse där det fram till mitten av 1970-talet bedrevs omfattande torvtäkt. Det var fina orrspelsmarker på det tiden, men orren för nu en tynande tillvaro här. På Svenskemyr finns fortfarande några sällsynta och vackra jordlöpararter.

Tallhedlöpare (*Carabus arcensis*). I allmänhet sällsynt men ofta i antal där den förekommer. 1975 fick jag min första kontakt med denna bagge och då jag satte ut fallfällor efter fragmentfynd (en täckvinge) av den sällsynta nätlöparen (*Carabus clathratus*).



Hedlöpare

Hedlöparen gick i stort antal i fallfällorna vilket förvånade mig starkt, då litteraturen inte omtalar mossmark som biotop, utan sand- och grusmarker. Men den vill säkert ha starkt ljungbevuxna torvmossar av "hedtyp" där marklavar växer på de riktigt torra vallarna mellan de utgrävda delarna. Så med största säkerhet har torvbrytning gynnat förekomsten av hedlöparen på torvmossar som Svenskemyr. Även fynd från andra håll i landet tyder på detta.

Denna fina Carabus-art blir ca 18 mm lång och översidan har en varierande glans i violett, grönaktigt, brons- eller kopparartad nyans. Undersida, ben och antenner är svarta. Arten vill ha hedartad, öppen mark med ljung och sandigt, grusigt eller torvunderlag. Vidare tycks marklavar utgöra en "dragning" för arten. Den föredrar de torra områdena men skyr ej heller fuktigare partier. Hedlöparen förekommer i en stor och livskraftig population, än så länge, här på Svenskemyr. Senaste fynd 14/6 2012. I fallfälla på utgrävd, fuktig del av mossen. (Tillsammans med ett ex. av guldlöpare, *Carabus nitens*.) Arten borde också sökas på Flåssmyr i Skånes Fagerhult.



Blålöpare

Guldlöpare (*Carabus nitens*). Denna underbart vackra jordlöpare förekommer på Svenske myr, om än inte med någon större population. Mitt senaste fynd är från den 14/6 2012. I fallfälla på utgrävd, fuktig del av mossen. (Tillsammans med ett ex av hedlöpare, *Carabus arvensis*.) På Svenskemyr finns fortfarande stora, öppna och sterila torvfläcksområden.

Vitmosslöpare (*Agonum ericeti*). Förekommer på Svenskemyr och ses vid nästan varje besök under maj månad.

Övriga lokaler

I Skånes Värjsjö fann jag den 16/6 2011 ett exemplar av **blålöparen** (*Carabus problematicus*). Den är sällsynt och lokal. En karaktärsart för varma ljungedar. Jag fann denna jordlöpare löpande i solskenet över cykelvägen. Trots att alla de stora Carabus-arterna, utom guldlöparen, är nattdjur så finner man dem ibland också öppet mitt på dagen. Blålöparen är en stor jordlöpare, 22-27 mm. Översidan är blåsvart men halsskölden och täckvingarnas sidokanter blåviolettera eller blå. Halssköldens sidor baktill starkt uppåtvikta och bakhörnen långt bakåtdragna. Ben och antenner svarta. Den vill ha torra, varma och öppna lokaler med sand eller grusbotten och riklig men låg ljungvegetation. Blålöparen lär förr ha förekommit ganska talrikt i Bosjöholms-trakten i hedbokskog, men verkar nu vara försvunnen från lokalen.



Stundom träffar man på en annan stor Carabus-art i vår kommun, nämligen **stållöparen** (*Carabus glabratus*). Den är ett i allmänhet sällsynt skogsdjur som verkar trivas i marker med sandbotten men där det är mossrikt och med små skogsvägar. Denna jordlöpare jagar även mitt på dagen, särskilt i molnigt väder och efter regnskurar, och kan då ses på små skogsvägar. Tydligt trivs den nära bokskog då många fynd görs där. Jag har t. o. m. en gång funnit den riktigt blött mitt ute i slätterkärret i Spångabygget!

Mitt senaste fynd från kommunen är 2/8 2013. Ett överkört, krossat exemplar på Hishultsvägen i Trulsabygget - Skånes Fagerhult. Blandskog på båda sidor. För övrigt så fann jag på vägsträckan (Hishultsvägen) Skånes Fagerhult - Jännaholm denna dag inte mindre än 6 döda, överkörda Carabus, fördelade på 5 arter!! Alla Carabus-arter minskar i förekomst och trafiken tar sin beskärda del.

En annan stor och vacker Carabus-art nämligen **kopparlöparen** (*Carabus cancellatus*) var förr en vanlig art i våra hemtrakter men har minskat starkt, särskilt i Skåne och man ser den numera sällan. I Halland är den fortfarande någotsånär allmän.

Den trivs på odlade marker, helst med sand eller grusbotten och är en karaktärsart för områden med småjordbruk och sandig/grusig jordmån. Förr hittade man ofta kopparlöparen i grusiga potatisåkrar och om natten springande på grusvägar. I sin vackert skulpterade koppar/mässingsskrud är den en av våra absolut vackraste jordlöpare. Senaste fyndet, 1 ex dött överkört på grusväg i Örnalt, Skånes Fagerhult i juni 2013.

Inom vår kommun och dess närhet har jag under många år intensivt sökt efter **nätlöparen** (*Carabus clathratus*) men hittills inte nått resultat mer än i form av fragment (en täckvinge) på Svenskemyr 1975. Dock fann jag arten för första gången vid Svarta hål på Revinge hed nu den 31/5 2013. Ett stort, grant hanexemplar fanns i en fallfälla som var utplacerad i ett gammalt f. d. sandtag alldeles nära en långsträckt vattensamling i mitten av detta. Svarta hål, Sandby mosse runt Revinge hed är gamla pålitliga lokaler där nätlöparen förekommer. Militär aktivitet och kreatur



Stållöpare



Kopparlöpare



Nätlöpare

håller området öppet och markvegetationen lågvuxen. I området finns ganska gott om vattenhål och annan kärrartad mark.

Nätlöparen är ett sällsynt djur som i södra Sverige minskat starkt under 1900-talet. Enligt Håkan Ljungberg (Jordlöpare och kortvingar på öppna våtmarker längs nedre Helgeån, 1995) är bara ett halvduzin lokaler f. n. kända i Skåne. I Mellaneuropa är den överallt starkt hotad genom utdikning av våtmarker.

Arten är en stor och kraftfull Carabus, upp till 27 mm lång. Översidan med bronsaktig metallglans (ibland grönaktig) och täckvingarna vardera med tre kraftiga, upphöjda längsribbor. Mellan längsribborna

med djupa oftast kopparfärgade gropar som inbördes är förbundna med längskorn. Undersida, ben och antenner är svarta. Nätlöparen är starkt fuktighetsälskande och verkar fordra ytor med låg vegetation (gärna mossor) i för övrigt rik kärrvegetation. Den vill ha nära till vattensamlingar och öppna, sterila fläckar i markvegetationen här och var. Tramp av betesdjur gynnar definitivt arten. Sandig jordmån trivs baggen med liksom att den tydligt behöver större områden med för arten typisk biotopkaraktär. Betade stränder och strandängar, betade kärrmarker, rikkärr och även stundom torvmossar är nätlöparens typiska biotoper.

Man har sett att denna Carabus gärna dyker ner i vattnet och där jagar grodyngel m. m. Av sydsvenska populationer består nästan 100% av individer med förkrympta, funktionsodugliga flygvingar. Av Carabus-arter är det f. ö. bara **bronslöparen** (*Carabus granulatus*) där också vissa individer har flygförmåga. Man kan ju lätt förstå hur svårt starkt specialiserade arter har att nykolonisa sig om förhållandena försämras eller förstörs.

Vid betesstränder i Norra Össjö och vissa områden mellan Örkelljunga samhälle och Hjelmsjöviks camping är det definitivt värt att fortsätta söka efter nätlöparen. Kanske finns det fler "lovande" lokaler?

Tyvär så är listan lång över rödlistade jordlöpare och skalbaggar i övrigt, och ännu mer tyvärr så växer listan hela tiden!

Det mest unika, roliga fynd jag gjort i kommunens närhet är sannolikt fyndet den 23/5 2012 av **bruna sammetslöparen** (*Chlaenius tristis*) på Norra Össjö kärrstrand. Håkan Ljungberg på Artdatabanken, Uppsala, SLU blev mäktat imponerad då han fick veta det!



Användandet av fallfällor

Till sist något om fallfällor. Enligt mina erfarenheter så är det den absolut bästa metoden att inventera och undersöka jordlöparfaunan, dessutom enkel. Någon eller några burkar av glas, plast eller plåt, det spelar ingen större roll och något tak till skydd mot regn och stark solinstrålning är det enda som behövs. Något bete att lägga i burkarna förstås, kött eller jäsande frukt, öl m. m. kan man använda. Mest effektivt är dock fisk enligt min erfarenhet.

I stora inventeringar brukar man använda sig av dödande fallfällor, av förståeliga skäl, då de ofta måste stå ute i markerna långa tider. Personligen har jag alltid använt mig av icke dödande fällor som jag vittjar varje dag eller möjligen varannan dag. Fällor som dödar slår ju tyvärr ”blint” och känsliga populationer drabbas ju då hårt.

Burkarna gräver man helt enkelt ner i marken till mynningen och var noga med att de verkligen är nere absolut till mynningen. Lite mossa, någon barkbit eller lite gräs i botten och bete därpå och så taket. Jag brukar köra ner 4 pinnar i marken runt burken och placerar sedan taket därpå. Det kan vara en liten masonitplatta, en stor tallrik eller vad som helst som ger skydd mot regn och solinstrålning. Taket bör ligga på pinnarna på så sätt att avståndet markyta-tak är ca 5-8 cm. Ovanpå taket brukar jag lägga en liten sten och någon grästuva eller liknande, dels för eventuell blåst, dels för kamouflage. Man får vara beredd på att få fällorna ”tjuvvittjas” eller t. o. m. saboteras av både fyr- och tvåbenta ”varelser” vilket kan vara mycket irriterande förstås.

I blöta marker pressar ofta vattentrycket underifrån upp burken ur markytan och fällan blir då totalt ineffektiv. Jag brukar för att undvika obehaget sätta en eller två långa tunna, böjliga ”spännpinnar” från markkanten vid burken och rätt över burken. Dessa ”spännpinnar” sticker djupt in i markskiktet på båda sidor och håller därvid burken nertryckt i marken. Man kan gärna experimentera med fallfällkonstruktioner, bete m. m.

Nils-Ove Zemy Lindman

Faktaruta:

Hotkategorier enligt rödlistan:	EN	Starkt hotad
EX Utdöd	VU	Sårbar
EW Utdöd i vilt tillstånd	NT	Nära hotad
RE Nationellt utdöd	LC	Livskraftig
CR Akut hotad	DD	Kunskapsbrist

Samtliga foton: Perry Vigelsbo
Skalbaggarna är hämtade
från Nils-Oves insektsamling



Vitmosslöpare



Den torvbrutna, igenväxande Svenskemyr

– fågelinventering 2013 –

1 maj 2013. Morgoninventering av Svenskemyr, mellan 04.55 och 10.15. Stilla morgon, fin soluppgång. Den fågelsång som möter mig är framförallt orrbubblen från gränsen mellan Skåne och Småland. Troligen strax in på skånesidan!

Jag smyger fram på en av ryggarna i det gamla torvbrytningsriket. Skrämmar upp en tupp som beger sig än längre västerut, där den strax åter kan höras. Men dock mer



Orrspelsmorgon. Foto: Patric Carlsson

bubbel från spelplatsen... Får syn på en tupp på marken och direkt därefter lyfter den plus ytterligare tre tuppar! Minsann. Här finns alltså fem spelande tuppar denna morgon. Lurigt... I kant av Långe nabben på smålandssidan, sitter en kvart senare en av de skrämde tupparna och blåser för full hals. Kockande ljud från någon höna kan också höras. Orren dyker mot marken... När jag någon timme senare kommer tillbaka efter att ha vandrat runt österut, hörs fortfarande orrljud - men var kommer det ifrån? Jo, högst uppe på en av kraftledningsstolparna sitter en vuxen orrtupp och balanserar ovanpå en av isolatorerna. Och hela tiden fullt blås! Vilken syn! Där uppe kan ingen missa hans närvaro... Jag ser den spela mellan 20-30 minuter på detta vis.

I övrigt skrämmar mig en trana som trumpetar bakom min rygg, en tornfalk drar jagande fram, en ormvråk. Skogssnäppspel. Grågäss. Morkulla vid utfartsvägen.



Ute i de småblöta, öppna flaken finns nu sjungande buskskvättor, nästan ett tiotal. Ingen sång från ängspiålrörarna, däremot låter trädpiålrör lite överallt. Lövsångarna börjar markera in sina revir... Både tofsmes och talltita är väl representerade. Någon dubbeltrast. Och borta i norr en ropande skogsduva (skånesidan). På långt håll hörs en spillkråka trumma kort, dovt. Och faktiskt... i bakgrunden hörs en göktyta ropa till några gånger. Får inte helt koll på riktningen.

En del enstaka *nya* tjäderspillningskorvar påträffas i nordost, och även en del större ansamlingar med *gamla* tjäderkorvar. En härlig morgon.

18 juni 2013. Denna stilla, något svagt skyiga kväll sitter vi uppe vid myren mellan 20.15 och 23.00. Det blir fina, starka solnedgångsfärger från gulorange till rött.

Det blir också en mycket fin nattskärreserenad! Från sittvallen hörs tydligt två olika skärror, en bra bit från varandra. Eva och Lisbeth får senare höra upprepade fina vingklatsch ett par tre gånger. Jag går vid 22.25 en egen runda in på Smålandssidan. Där hörs minst två andra nattskärror. Får även se en av dem på 5-6 meters håll när den nyfiket kollar in den tvåbenta varelsen. Bra spel även här, fast den ene av dem flyttar sig till synes till lite olika platser. Eller kan här vara ytterligare någon, några? I alla fall finns det säkert fyra spelande nattskärror på Svenskemyr denna kväll!

I övrigt? Emellanåt bra spel och spelflykt från skogssnäpporna; det verkar finnas åtskilliga par med fokus på våtmarkerna, i denna förut hårt torvbrutna myr. Även flera morkullor drar över mossen.

Jo, även en kort glimt av den glidflygande lärkfalken får jag se, innan den försvinner in på skånesidan... Detta sker kring 20.50. En kattuggla hörs på håll och en lysmask lyser så där lite som bara en lysmask kan.

Fågelinventering 2013

Bakgrund. Artikeln du just läser börjar alltså med två dagboksrapporter från en inventering av fågellivet ute på Svenskemyr denna vår, försommar. Jag hade tagit på mig ett uppdrag att försöka ge en rättvis bild av vilka fågelarter som detta år nyttjade myren under sin häckningstid.

Det uppdykande intresset för den mer än 250 ha stora Svenskemyr är delvis kopplat till en förhoppning att åter få bryta av den kvarvarande torven. Här har ju bedrivits täkt under stora delar av 1900-talet, men numera ägs markerna av Econova Garden AB, stationerade i Åby. Inför en ansökan till länsstyrelsen ansåg man att man borde bekosta en inventering av myrens nuvarande fågelliv.

Inventeringen påbörjades i mitten av april och slutfördes i juni månad. 13 besök gjordes, varav något endast var ett kortare besök mitt på dagen. Chansen att vissa arter som ugglor och hackspettar kanske inte upptäckts bör därför påpekas.



Utdrag ur Terrängkartan 514 Markaryd

Orrspel och tjäderspillning

Av tidigare inventeringar av skogshöns visste jag att både orre och tjäder finns i anknytning till Svenskemyr. Det visade sig också ganska snart att orrtupparna ännu nyttjar de förhållandevis öppna delarna av den täktpåverkade mossen för sina värlekar. Det karakteristiska bubblat från spelande orrtuppar hördes under flertalet av besöksmorgnarna.

Som många vet är det svårt att på håll avgöra antalet spelande tuppar från en och samma lek enbart med hjälp av ljudet. Och jag måste erkänna jag överraskades när jag den 1 maj "smög" mig fram mot de ryggar tuppen eller tupparna hördes ifrån och kunde inrapportera minst fem spelande tuppar.

Själv har jag under tidigare år skrämt upp tjädertuppar på Healtssidan. Vid mina besök denna vår var det dock sämre beställt med sådana upplevelser. Därför lade jag istället ner en del extra tid på att leta efter spillningskorvar längs de olika sidospåren på myren. Och visst hittade jag sådana, flest på östra delen av myrkomplexet. Att tjädern har ett fäste i området märktes dessutom genom de rapporter som Kurt-Arne Johansson under året lämnat om observationer av både tjäderhönor och en tjäderkull - sedda på Hannabadssidan.



Ljudliga skogssnäppor

Några vadare gladde med sin närvaro, framförallt var det skogssnäppan som sågs och som hördes spelande från skyn under många av besöken! Visst skapar denna snäppa en egenartad stämning vid den våtmark den nyttjar under sin häckningstid. Det var en stark upplevelse att höra två, ibland tre olika skogssnäppor samtidigt excellera med sina ljudliga spelflykter uppe i skyn. Och länge kan fågeln varna från sin födosöksplats på marken när den känner att man sitter lite för nära dess favoritlokal.

Mer förvånande var grönbenans uppdykande. Men jag blev aldrig riktigt klok på den. Ett par gånger hördes korta sekvenser med spellåten, någon gång varade spelet lite längre. Tycker nog att man borde hört längre, mer envetna spelstrofer om arten verkligen häckat på myren. Får väl låta det vara osagt.

En säregen fågel är morkullan och naturligtvis påträffades den under ett par kvällsbesök. Draget gick gärna ganska nära myrens kantskog i söder, men vid flera tillfällen svängde plötsligt fågeln norrut och drog rakt över mossen. Två morkullor jagade varandra en gång under flitigt knispande, men "tandemparet" upplöstes mitt ute på det täkt- och vattenrika mosseplanet.



Morkullan drar i skymningen

Nattskärrens surr, trumpetande trana och gåskackel

Att nattskärnor i vår del av landet gärna håller till ute på mossarna är säkert bekant för flertalet. Under ett par tidiga morgnar, dels den 24 maj, dels den 30 maj, kunde i första gryningstimmen omväxlande 1-2 nattskärnor inregistreras. Men för att få bättre koll på antalet surrande skärnor var jag tvungen att lägga in några extra kvällsbesök ut till myrkomplexet. Ett hemsidesreferat från den 18 juni finns återgivet i början av artikeln och ger ord åt detta besök. Det fanns alltså minst fyra olika nattskärnor som surrade på myren denna kväll och förmatt.

Två andra fågelarter med känsla för den både blöta och torra myren är tranan och grågåsen. Ett tranpar sågs flera gånger leta sig fram i de mer vattenrika delarna av



mossen, någon gång avlevererade de ljudliga trumpetfanfarer. Ett troligen antagonistiskt tranpar flög försiktigt förbi en annan gång.

Gällt grågåskackel från irriterade, uppskrämda gäss var en återkommande upplevelse under framförallt första halvan av inventeringsperioden, medan några flockar med 9-13 gäss tvärade mossen vid besöken under sista majveckan. Inga bon efter vare sig trana eller grågås kunde upptäckas, men man ska veta att ens egen rörelsefrihet till stora delar var inskränkt till de vallar eller ryggar som finns i området. Att mer obehindrat röra sig lite var som var inte möjligt.



Tuvull runt en gammal torvgrav

Två arter uppehöll sig i myrens våtmark, det var gräsand och kricka. Under de allt mörkare sena kvällstimmarna var ljudet från framförallt krickorna ofta påtagligt.

Lärkfalken och myren

En blå kärnhök drog förbi, sparvhök, ormvråk och tornfalk jagade fram, men den rovfågel som tilldrog sig störst intresse under inventeringstiden var dock en annan art, nämligen lärkfalken.

Första obsen av denna eleganta fågel kom efter en ingivelse jag fick en vacker, solig majdag, den 23/5. Detta var alltså ett besök en tidig och solig eftermiddag då två falkar visade upp sig under sökandet efter sländor m. m.

En vecka senare, den 31/5, visade sig en ensam falk vid ett kvällsbesök. "21.13 glider en lärkfalk in, en svart silhuett i det tilltagande mörkret. Falken gör en stilla sväng relativt nära mig, för att därefter dra sig österut, bort förbi kraftledning. Den försvinner så bakom björkkronorna... och göken galer!"

Ett par veckor därefter, den 17/6, är det åter vid ett kvällsbesök som jag en kort stund får in en glidflygande lärkfalk i kikaren. Den dyker upp vid 20.50-tiden som en silhuett från öster och försvinner på låg höjd in över skånesidan.



En förhållandevis torrare del av mosseplanet

För några år sen kunde man konstatera att lärkfalken genomförde en häckning i ett gammalt korpbo. Ganska säkert har årets falkar hållit till någonstans i närheten, men ibland kan nog boet vara beläget en bra bit bort från bra födosökslokaler.

Myrmarkens tättingar

Om man ska försöka återge fågellivet på Svenskemyr våren, försommaren 2013 måste man givetvis också ge ord åt de mindre tättingarna, åt sångare, mesar, trastar. Som bekant är myrmiljön en särpräglad miljö med förhållandevis få häckande fågelarter. Däremot är det ju, som ovan redovisats, en del mer särpräglade arter som här hittar mat och skydd.

Bland de mer flitigt revirsjungande arterna var det framförallt tre arter som dominerade ljudrummet, nämligen trädpiplärkan, lövsångaren och buskskvättan. Inventeringen genomfördes delvis som en häckfågeltaxering varvid noteringar gjordes av alla sjungande fågelindivider. När jag till slut utvärderade alla artkartorna kom jag fram till att bortåt 20-talet trädpiplärkor funnits i myrkomplexet, medan den melodiskt sjungande lövsångaren var representerad med mellan 15 och 20 sjungande hannar.

Min egen favorit bland dessa sångare är buskskvättan. En art som hittat en lämplig häckningsbiotop ute i själva det öppna, igenväxande täktområdet. Artens karakteristiska läten, ofta smått sammanpressade, klart gnistrande, hördes under maj månads alla besök. Uppskattningsvis fanns 10-11 buskskvätterevis på myren.

Flera dubbeltrastar uppehöll sig i den för dem viktiga myrmiljön, medan oftast koltrastar och taltrastar och rödhakar och ringduvor och mesar mestadels bara tangerade området. Bland mesarna bör dock två arter omnämnas som fanns på myren och i dess kantskogar. Det var förstas talltitan och tofsmesen. Jag missade tyvärr början av deras sångperiod, därför blev uppskattningen av antalet häckande par något osäker.

Slutligen ska jag kanske nämna att en mindre hackspett ivrigt ska ha trummat vid det förra fabriksområdet under våren. Detta noterades dock inte av mig, utan av Markarydsbon Nils-Gunnar Isaksson. Bland övriga hackspettarter hördes flera gånger en spillkråka ropa från träd i grannskapet och ett par gånger sågs och hördes en göktyta. Den sistnämnda arten har som bekant minskat mycket under senare decennier.

Myrens förhållandevis varierande komposition kommer givetvis att förenklas påtagligt om tillstånd för en ny starkt dominerande täktperiod beviljas av de beslutande länsmyndigheterna. Detta får givetvis också följdverkningar för fågellivet.

Torvbrytningen 1905-1977

Svenskemyr har som redan omnämnts nyttjats för torvtäkt under en stor del av 1900-talet. I hembygdsboken *Markarydsbygden, del 14* (2005) har **Rolf Nilsson** presenterat en mängd fakta kring det arbete som bedrevs under en lång period. Med hjälp av hans skildring ska jag här försöka återge några huvuddrag i Svenskemyrs torvbrytningshistoria.

Skånska Lantmännens Andelstörvströförening bildades 1905, varefter den delvis mycket sankt myrmarken uppköptes från markägarna. Året efter kom själva täktverksamheten igång och en stor fabriksbyggnad upprestes på en stor fastmarksö, i sydkanten av myrkomplexet.

Rolf Nilsson beskriver i Markarydsboken de olika arbetsmoment som utfördes ute på myren och inne i fabriken. Ute på mossen påbörjades processen genom att man skar torv för hand med hjälp av en vass spade. När sommaren därefter framskridit var det dags att *vända torven*, för att få de uppskurna bitarna att torka bra och jämnt. Detta skapade arbete åt många såväl vuxna som barn. Nästa led i processen var att *kupa torven*. Fem torvor lades i en ring, ovanpå dessa ytterligare fyra till fem lager, varvid kupan smalnades av. Fram på sensommaren och hösten bars eller kördes den torkade torven in till de näraliggande småladorna. Enligt uppgift ska bortåt 250 sådana lador ha funnits på Svenskemyr under 1900-talets första hälft.

Transporten av torven från småladorna på myren in till fabriken var ett höstarbete. De torvvagnar som användes drogs fram på de med räls försedda sidospåren. ”Två par hästspann med kusk transporterade vagnarna till fabriken. I fabriken användes båda bryggorna där vagnarna drogs upp till lastningsplatsen och där två man



lastade av vagnarna. En man vid vardera av de två transportbanden skötte inläggningen av torv i elevatorrännan som förde fram torven till mossrivarna. Alla fyra torvpressarna var i gång. Varje torvpress sköttes av två man.”



Ännu syns märkena efter torvbrytningen

Den torkade torven pressades alltså därefter ihop till balar, varvid tre trådar bands runt balen. ”Två man tog hand om balarna och lastade dem på finbanevagnar som via linbana gick till Yxenhult. Tre torvbalar lastades på varje vagn.” Sträckan från Svenskemyr till Yxenhult är 3 km och för att klara lintransporten däremellan byggdes 20 trästativ, med en höjd på 8-16 meter. Enligt Einar Nyström, den siste arbetsledaren på Svenskemyr, användes hela 34 linbanevagnar vid detta transportarbete, vilka vardera skulle bära 3-4 torvbalar vägandes mellan 60 och 80 kg. Avslutningsvis deltog sex man med att lasta av linbanevagnarna när de nådde Yxenhult. Balarna skulle antingen transporteras vidare med hjälp av järnväg eller ibland med lastbil.

Rolf Nilsson konstaterar i sitt kapitel om täktverksamheten på Svenskemyr i gången tid att en mosse som denna gav viktiga arbetstillfällen för folket i de kringliggande byarna. På den tiden fick ju de flesta arbetsmomenten utföras för hand och ofta behövdes många villiga händer. ”Under sommarn, då torven skulle vändas, kupas och bärgas in i ladorna, kunde upp emot 200 människor arbeta på mossen.”

Text och övriga foton *Janne Johansson*



Skånes atlasinventering

2003-2009

För ett antal år sedan, 2009, avslutades Skånes egen häckfågelinventering. Denna kan sägas vara en uppföljning av den riksomfattande inventeringen med samma metod som avslutades 1984. Den förstnämnda inventeringen pågick mellan åren 2003 och 2009. Då kan det vara på sin plats att vi tittar lite närmare på vad inventeringarna säger om arterna som nedan redovisas. Uppgifter är också hämtade från Peter Hectors och Patric Carlssons bok *Fåglarna i Örkelljunga kommun* (1999).



Storlom. Foto Seth Nilsson

Storlom

Vår eleganta kommunfågel som i Värsjön har en mycket stark häckningslokal, kanske Skånes främsta. Åtminstone 4 par brukar varje år häcka vid/i sjön. Häckningsresultatet brukar vara mellan 1 och 3 flygga ungar. Även Store sjö brukar hysa häckande storlom, sporadiskt även i Lärkesholmssjön och Fedingesjön. Arten kan ofta ha svårt att bemästra svårigheter som stigande vattenstånd och mänskligt friluftsliv, plus då all predation av rovdjur. I Lärkesholm lär inte lommen ha lyckats med någon häckning sedan 1980! Antal par i Skåne beräknas till 30, i Sverige som helhet till 6 200 med stabila eller till och med smått ökande populationer.

Smålom

Smålommen häckar inte i Skåne, närmast finns en stam på småländska höglandet. Arten är en sällsynt rastfågel i våra sjöar.



Knölsvan och sångsvan



Knölsvan. Foto: Seth Nilsson

De båda i Sverige häckande svanarterna har en stabil situation i Skåne, ja sångsvanen har t.o.m. ökat rejält som häckfågel sedan den första atlasinventeringen. Antalet par i Skåne beräknas nu till 100, i hela landet cirka 5 400 par. Sångsvanen är en sentida invandrare som häckfågel i vår kommun. Troligen är den ännu inte en årlig häckfågel hos oss, även om det på några lokaler finns svanar som håller revir. Vi talar då om Flinka sjö, viltvattnet längs Skåneleden i Lärkesholm, och tidigare också Lönsjön. Kanske finns det ytterligare någon undanskymd damm eller mindre sjö som hyser



Sångsvan. Foto: Seth Nilsson



sångsvan. Häckningar har i alla fall förekommit i nämnda viltvatten och i Lönsjön. Trenden för sångsvanen är i hela landet, att arten ökar.

Knölsvanens status i landet totalt är stabilt och i Skåne beräknas 500 par häcka. Dock verkar som knölsvanen mer och mer flytta ifrån inlandet. De häckande knölsvanarna där har minskat markant, medan de kushäckande paren har ökat i motsvarande grad. Hos oss fanns häckande knölsvan tills i början på 1990-talet i Vårsjön, Store sjö och Svarta sjö/Vita sjö. Tidigare, fram till slutet på 1960-talet även i Flinka sjö. Så framöver är det nog bara häckande sångsvan vi får glädja oss åt i kommunen.

Grågås

Vi går vidare till gässen vi har häckande i kommunen, grågåsen och kanadagåsen. Grågåsens expansion är något utöver det vanliga, här kan vi verkligen tala om en explosion. Arten har varit mycket ovanlig. I mitten av 1950-talet uppskattades antalet i hela landet till 200-300 par! Grågåsens starka fäste i Skåne var då Perstorps-området, sjösystemet i Gustavsborg. I vår kommun verkar de norra delarna och då främst Store sjö vara artens tidigaste fäste. Enstaka häckningar ägde rum redan på 50-talet. Även från Flyet-området vid Torrabygget rapporterades det om sedda grågäss, då i slutet på 50-talet.

Lite kuriosa kan tyckas i våra dagar, men på 50-talet arrangerades det exkursioner till Perstorps-området för att få se grågäss! Antalet par i Skåne beräknades till 8 000 par år 2008. Grågåsens trend i landet, liksom i vårt eget landskap är fortsatt ökande. Det beräknas finnas 41 000 par.

Kanadagås

Första noteringen av kanadagås i kommunen härrör från Hjelmsjön 1954 och sedan dröjer det ända till 1968 innan nästa notering av arten i kommunen! Vid vår sjöinventering 1995-97 beräknades vi ha 25-27 par i kommunen. Hos oss häckar arten numera flera sjöar och större dammar. Vårsjön, Vita sjö, Vemmentorpasjön, Fedingesjön, plus några till är hemvist för kanadagåsen. Skåne beräknas hysa en stam på 400 par, 17 000 par i landet totalt. Trenden är numera åtminstone stabil i Skåne, medan den i landet som helhet beräknas som ökande.

Gräsand

När det gäller änderna, såväl tipp- som dykänder är det en mager artlista vi har i kommunen vad beträffar häckande arter. Gräsand, kricka och knipa är de enda arter som häckar hos oss.

Gräsanden är välkänd hos folk i allmänhet, det är den ”ankan” man matar med överblivet bröd på vintern. Den häckar såväl vid naturliga dammar och sjöar som vid vatten grävda av människan. Allmänt kan sägas att arten häckar i alla miljöer, det räcker ibland med ett litet dike med öppet vatten. Mångsidigheten vad gäller biotoper gör att gräsanden är så vanlig. Arten ökar i Skåne, detsamma för landet som helhet. Skånes



population uppgår till 15 000 par, landets till kanske 200 000. Men antalet är inte helt lätt att beräkna. På många ställen, som stora gods, olika jägarsällskap, enskilda markägare e. t. c., planteras gräsänder ut för att förbättra beståndet av ett jaktbart villebråd.

Kricka

Detta är småvattens and. Under flyttning ses den i våra sjöar, för att sen delvis försvinna när isarna försvunnit från småvattnen, som är deras huvudsakliga hemvist, och häckningstiden närmar sig.

Arten föredrar alltså främst dammar, torvgravar och vassrika igenväxande vattendrag för sin fortplantning. Hos oss är väl krickan mest känd från de vegetationsrika sjöarna Flinka sjö, Långasjön och Lönsjön. Men som tidigare nämnts, så häckar krickan även i mycket mindre vatten. Vid ÖN:s egen sjöfågelinventering 1995-97 uppskattades vi ha 15-20 par krickor i kommunen, vilket nog är en siffra i underkant. Skåne har 700 häckande par, den svenska populationen uppskattas till 100 000 par. Vid den första atlasinventeringen fanns krickan i 234 av ca 500 skånerutor, vid den andra i 204, så populationen är kanske inte ökande.

Knipa

När jag själv började titta på fågel lite mer frekvent, i slutet på 60-talet, var knipan allmän redan då. Jag minns att den häckade vid Fiskedammen på Högekullen, vid Bruket-dammarna, Flinka sjö m. fl. Så expansionen från ovanlig till vanlig gick på något årtionde i norra Skåne. Vad gäller inventeringarna i Skåne gav den första förekomst i 198 rutor, den andra gav 340 rutor. En mycket stark ökning således och den känslan har vi också när det gäller beståndet i vår kommun.



*Kniphanne.*Foto: Perry Vigelsbo

Vid sjöfågelinventeringen i kommunen 1979 noterades 20 par i våra dammar och sjöar, och vid sjöfågelinventeringen 1995-97, räknade vi med att det häckade minst 50 par i kommunen. Detta var troligen en snålt tilltagen siffra, då bland annat vattendragen inte kollades så väl. Känslan vi har, är att knipan väl håller sina ställningar i Örkelljunga. Antalet i Skånes beräknas till 800 par, i landet som helhet, 89 000 par. De första noterade häckningarna i kommunen av knipa härrör från Vårsjön, 1952-53, men troligen har den förekommit sparsamt även tidigare.



Övriga andarter

När det gäller alla de övriga i landet häckande andarterna förekommer de mer eller mindre vanligt som rastfåglar i våra sjöar, främst då i Hjelmsjön och Vårsjön. Alla är årliga med undantag för årtan, stjärtanden, svärtan, alfågeln, och möjligen snatteranden. Den senare har enligt inventeringen ökat i Skåne till ca. 100 par. Årtan tros ha en stabil situation eller möjligen en liten minskning, 40 par i Skåne, stjärtanden anses ha minskat starkt i Skåne, endast 1 par noterades vid den senaste atlasinventeringen! I Sverige beräknas 820 par häcka. Svärtan är på gränsen till att försvinna som häckfågel i Skåne, endast 3 par vid senaste inventeringen.

Övriga änder, vigg, svärta, brunand, sjöorre, ejder, bläsand, skedand och gravand är rastfåglar. Ejdern har i Skåne ett bestånd på 4500 par. Arten har minskat starkt på ostkusten och framför allt i Stockholms skärgård. Gravanden har nästan halva landets bestånd i Skåne, 3000 par mot totala 7600. Vigg, brun- och skedand, har alla bestånd på mellan 100 och 500 par i Skåne. Sjöorren är en norrlandsfågel, bläsanden har inga konstaterade häckningar i vårt landskap. Sist har vi alfågeln, som är en sporadisk och inte årlig gäst hos oss. Det mest spektakulära besöket av alfågel är de 9 hannar och den hona som rastade i Hjelmsjön 1958 och till och med stämde upp i den berömda alfågelsången.

Storskraken

Årlig men sparsam häckfågel i kommunen. Noteringar om häckning från 50-talet finns från Vårsjön, senare från Lärkesholmssjöarna, Åsljungasjön och Hjelmsjön. Vårsjön återkommer som häckningslokal även på 90-talet liksom på 2000-talet. Som rastfågel är Vårsjön attraktiv för arten. Ofta runt 100 ex., ibland över 200 ex. kan ses rasta i sjön under hösten. Även Hjelmsjön kan hysa en hel del rastande storskrakar, och då mest under vårsträcket. Denna sjö blir oftast isfri tidigare på våren än Vårsjön. Under sjöfågelinventeringen 1995-97 noterades 5-7 par i kommunen. Antalet par i Skåne är 200, medan antalet för hela landets är hela 34 000 par, en liten ökning är trenden.



Storskrakhanne. Foto: Perry Vigelsbo

Småskrake och salskrake

Småskraken är en sporadisk rastare i kommunen med klar tonvikt på vårsträcket. I Skåne häckar runt 500 par, i landet 21 000 par. Trenden är stabil eller en liten ökning i



landet, stabil eller en marginell minskning i Skåne. Salskraken är en norrlandsfågel som är en årlig rastfågel i Vårsjön med några ex. under höststräcket. Sedan denna sjö "upptäcktes" av oss som en sjö värd att kolla lite extra, har salskraken setts som årlig hos oss. Även många av de övriga sjöarna har haft besök av salskraken, men då mera under vårflyttningen.

Rovfåglar

Att inventera rovfåglar är inte alltid så lätt. Flertalet av dem uppträder ofta på ett försiktigt, diskret sätt i närheten av sitt bo. Däremot är ju deras bobygge i regel ganska väl tilltaget.

Bland våra häckande rovfåglar är det ormvråk och sparvhök som förekommer talrikast. Båda arterna har varit förhållandevis vanliga under både den förra och den senare atlasinventeringen. Den kraftfulla duvhöken, speciellt honan, är också spridd men i ett klart lägre antal. När man hittar upprivna delar av jordgetingarnas cellkakor är chansen stor att man är i bivråkens revir.



Skärfläckan räds inte den betydligt större havsörnen. Foto: Seth Nilsson

Fiskgjusen tycks under ganska lång tid ha häckat med något eller några par i anslutning till våra sjöar. Annorlunda är det med den i sen tid inkomna bruna kärrhöken. Igenväxta sjöar är populära boplatslokaler för denna eleganta fågel och hos oss har den setts häcka i Långasjö, Flinka sjö och Holmasjön.



En minst lika remarkabel nykomling på rovfågelfronten i vår kommun är gladan, den röda gladan. Från att ha varit på väg att försvinna från Skåne har utvecklingen vänt och idag har det lett till att vi i Örkelljunga har ett starkt bestånd av arten.

Men det finns även två falkarter som numera brukar reproducera sig i våra trakter. Det är dels tornfalken och dels lärkfalken. Det är i båda fallen endast frågan om enstaka par som håller till här.

Om man studerar de två atlasinventeringarna kan man i stort finna att utvecklingen för rovfåglarterna i vår kommun följer den trend som finns för Skåne som helhet. Ibland kan man se vissa avvikelser men de kan nog i flera fall bero på att de två inventeringarna genomfördes med olika intensitet. Det kan dock vara värt att lite mer utförligt kommentera de olika rovfågelnas numerär och förändring.

Havsörn och kungsörn

Dessa våra två största rovfåglar häckade inte alls i Skåne vid den första inventeringen 1974-1984. Därefter har däremot de båda arterna lyckats etablera sig även i södra Sverige med ca 10 par per art. Enligt en nygjord skattning för hela landet finns det ca 530 havsörnspar och 680 kungsörnspar i landet som helhet. Inga häckningar är kända från vår egen kommun!

Röd glada

En rovfågel som inte får bli okommenterad i landskapet är förstas gladan. Ingen annan av "kroknäbbarna" är så starkt präglad till landets sydligaste landskap, ingen annan har så markant ökat från försvinnandets gräns till dagens starka återetablering. Gladan tycks ha mer än fördubblat sin numerär mellan inventeringarna och 2008 anses beståndet i Sverige ligga på 2 100, varav 1 900 återfinns i Skåne. Fokuserar vi enbart på den egna kommunen, kan man konstatera att äldre uppgifter om denna kulturpräglade rovfågel nästan helt saknas. Det var alltså först i modern tid som gladan säkert kunde observeras som häckfågel uppe i vår skogsbygd, nämligen år 1985.

Tornfalk, lärkfalk, pilgrimsfalk, stenfalk

Pilgrimsfalken är ju en annan av våra för inte så länge sen väldigt sällsynta rovfåglar som under senare decennier återhämtat sin numerär. 5-6 par brukar numera häcka i landskapet, men det är sällan vi observerar falken i vår del av Skåne. Totalt uppges 280 par häcka i Sverige (år 2008). Lärkfalken anges ha ökat påtagligt mellan de två inventeringarna. För denna falk uppges siffran 250 par i Skåne och 2 300 i Sverige som helhet. I Örkelljunga har denna snabbvingade falk under senare decennier till synes haft häckningslokaler både i trakten av Vårsjön, Grytåsa och Store sjö. Arten kan säkert ha häckat även på några andra lokaler. Tornfalken har under senare år troligen häckat i trakten av Flinka, Havabygget, där den flitigt setts under häckningstid. Uppe i norr har tornfalken genomfört häckningar strax utanför kommungränsen (Norra Össjö). Artens



numerär uppskattas till 500 par i Skåne och 6 400 i hela landet. Slutligen bör stenfalken nämnas, fast denna art ses i Örkelljunga bara tillfälligt som förbipasserande.



Tornfalk. Foto: Seth Nilsson

blerat ett mindre bestånd i nordöstra Skåne.

Sparvhök, duvhök

Landets vanligaste rovfågel är sparvhöken. Hela 44.000 häckande par uppges finnas i landet, men i Skåne lär ormvråken passera höken i antal räknat. 2 200 sparvhökar är den förmodade skattningen, mot 3 200 ormvråkpar. Duvhöken är ju betydligt större än släktingen sparvhöken och har också större revir. Enligt atlasinventeringsboken finns det 200 duvhökpar i vårt landskap, medan siffran för hela Sverige är 7 600.

Fjällvråk, ormvråk, bivråk

Ormvråken anges förekomma med hela 31 000 par i riket som helhet och en tiondel (3 200) av dessa häckar i Skåne. Lite till mans har vi kanske kunskap om var ett ormvråkbo är beläget. På våren, försommaren är vråksilhuetten en vanlig syn inte minst i vår skogsbygd. Fjällvråken syns bara fåtaligt på sträck. Bivråken har en hel del likheter med den betydligt vanligare ormvråken, även om de egentligen inte så nära släkt. Beståndet i Sverige skattas till 6 600, varav 380 par anges hemmahörande i Skåne. Under 1970- och 80-talen konstaterade man att bivråken minskade ganska starkt.

Fiskgjuse

En utpräglad fiskare bland rovfågeln i Norden är fiskgjusen. Den hör också till våra flyttfåglar med vintervistelse i Afrika. Endast några få par brukar häcka i Örkelljunga kommun, men siffran stiger till 75 par om man tar med hela Skåne. Siffran för hela landet är 4 100. Som helhet uppges arten ha ökat påtagligt mellan de två inventeringarna.

Björn Herrlund (andfåglar), Janne Johansson (rovfåglar)



Sparvhök >



< Bivråk

Röd glada >



<Ormvråk

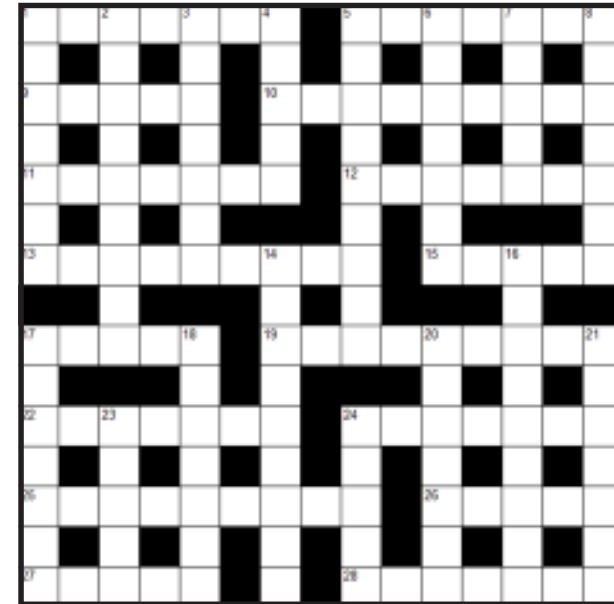
Foton: Seth Nilsson



Antal par och trender de senaste 30 åren

Art	Sverige 2008	Skåne 2008	Trend Skåne	Trend Örkelljunga
knölsvan	7 500	500	stabil	icke-häckande
sångsvan	5 400	100	stark ökning	ökning
grågås	41 000	8 000	stark ökning	ökning
kanadagås	17 000	400	stark ökning	ökning
vitkindad gås	4 900	220	stark ökning	icke-häckande
gravand	7 600	3 000	stabil	icke-häckande
bläsand	34 000	-	(icke-häckande)	icke-häckande
snatterand	1 600	100	ökning	icke-häckande
kricka	100 000	700	(minskning)	oförändr.
gräsand	200 000	15 000	stabil	oförändr.
stjärtand	820	1	stark minskning	icke-häckande
årta	600	40	stabil	(icke-häckande)
skedand	2 400	130	ökning	icke-häckande
brunand	1 100	100	minskning	icke-häckande
vigg	75 000	500	ökning	icke-häckande
ejder	150 000	4 500	stabil	icke-häckande
svärta	10 000	3	(minskning)	icke-häckande
knipa	89 000	800	stark ökning	ökning
småskrake	21 000	500	minskning	icke-häckande
storskrake	34 000	200	ökning	svårvärderad
storlom	6 200	30	stabil	stabil, få par
bivråk	6 600	380	stabil	svårvärderad
röd glada	2 100	1 900	stark ökning	stark ökning
havsrör	530	12	stark ökning	icke-häckande
brun kärrhök	1 500	260	stark ökning	ökning
ängshök	59	5	stabil	icke-häckande
duvhök	7 600	200	minskning	ökning, ev.
sparvhök	44 000	2 200	ökning	ökning, ev.
ormvråk	31 000	3 200	ökning	ökning, ev.
kungsörn	680	10	stark ökning	icke-häckande
fiskgjuse	4 100	75	stark ökning	stabil, enstaka
tornfalk	6 400	500	stabil	stabil, enstaka
lärkfalk	2 300	250	stark ökning	stark ökning
pilgrimsfalk	280	6	stark ökning	icke-häckande

Julpristävling



Vågrätt

- 1 Stora frön i fågelskaffereri
- 5 Är ofta fågelsjön
- 9 Latin för alla
- 10 Lämnar landet i samlad flock
- 11 I åkerkant och stutagap
- 12 I dålig kondition
- 13 Underjordisk verksamhet
- 15 Från Rügen till Tåkern
- 17 Instrument att bita i
- 19 Såväl Grytan som Prästsjön
- 22 Sällan sedda hönskusiner
- 24 Konvaljblom
- 25 Pteridium aquilinum
- 26 Kan råka råka i
- 27 Alvarkösa
- 28 En av fyra, kan båda torka

Lodrrätt

- 1 Lärn om naturens samspel
- 2 Har pippi på pippi
- 3 Så gör trast på maskjakt
- 4 Gudinna i norrländsk barrskog
- 5 Visar inte solur
- 6 Här trivs vinrankan
- 7 Blir ägghög i bale
- 8 Här hamnar ofta utlagt örngott
- 14 Simmar i bästa stassen
- 16 Genomgår Hg i näringskedjan
- 17 Antiloplik
- 18 Jättestarr
- 20 Byggde förr på bondens tak
- 21 Håller sig i skinnet
- 23 Hyser havhest, teist och heilo
- 24 Känd för produktivt familjeliv

Lösningen skickas till mig senast 1 april 2014
Leif Sigbo, Bjäregatan 3, 286 31, Örkelljunga

Zigge



Kristi himmelfärdshelg på Öland

Ett av våra mest säregna landskap är Öland. Carl Linnaeus skrev i sin rapport från sin resa dit år 1741: "Ölands strand hade vi knappt rört, förrän vi märkte, att detta land var helt annorledes än de andre Sveriges provincier." En sanning som gäller än idag.

Föreningen har i tankarna att anordna en Ölandsexkursion under Kristi himmelfärds helgen 2014 (26/5-1/6). Vi tänker förstås lägga mycken tid på landskapets flora, men även uppleva många olika fågelarter. Områdets geologi, förekomsten av fornborgar och radbyar ger andra dimensioner åt vistelsen där. Med stuga som bas gör vi utflykter åt olika håll: Lunden på södra udden, det orchiderika alvaret vid Vickleby, möckelmossen, Gråborg, Beijershamn. Kanske en dag norrut till Trollskogen i Böda, Neptuni åkrar och Knisa mosse. Valmöjligheterna är oändliga.

Resan görs till självkostnadspris med övernattnig i stuga (ca 500:-/person) med självhushåll. Vi samåker och delar på bilkostnaden (ca 4-500:-/person).

För att samordna inkvartering och pejla deltagarnas olika önskemål vill vi att du som funderar på att följa med på resan hör av dig till Zigge (0435-522 32) **senast den 6 februari.**



Styrelse, avgifter m.m

Örkelljungabygdens Natur krets av NF

Ordförande	Patric Carlsson, Harbäckshult 1654, 286 91 Örkelljunga, 070-744 35 50, carlsson_patric@yahoo.com
Vice ordförande	Janne Johansson, Ingas väg 7, Ö. Ringarp, 286 91 Örkelljunga, 0435-501 31, janne_ringarp@telia.com
Kassör	Leif Sigbo, Bjäregatan 3, 286 31 Örkelljunga, 0435-522 32, leif.sigbo@telia.com
Sekreterare	Eva Persson, Ingas väg 7, 286 91 Örkelljunga, 0708-30 14 27, evahenny@hotmail.se
Ledamot	Björn Herrlund, Ekorstigen 3, 286 35 Örkelljunga, 0435-527 64, bjornherrlund@gmail.com
Ledamot	Lena Ottosson, Hässleholmsvägen 47, 286 35 Örkelljunga, 0435-511 03, lena@ottoson.net
Ledamot	Christer Sandén, Bladvägen 2, 286 72 Åsljunga, 0435-46 05 38, christer.sanden@orkelljunga.com

Medlemsavgifter för år 2014

295 kr	Medlem i Naturskyddsförening (NF), Naturskyddsföreningen i Skåne och Örkelljungabygdens Natur. Du får tidningen "Sveriges Natur" i färg, med normalt sex nummer per år och med en upplaga på 200 000 samt Alcedo tre gånger per år.
365 kr	Familjemedlemskap i NF (fritt antal medlemmar på samma adress).
150 kr	Lokal medlem i Örkelljungabygdens Natur. Vilket innebär att medlemsavgiften täcker framtagningen och distributionen av tidningen Alcedo tre gånger per år. Bankgiro nr 617-8792.

Har du e-post eller tillgång till Internet, finns stora möjligheter till ytterligare information. Skicka ett brev till info@naturskyddsforeningen.se och fråga vad de kan erbjuda!



Studieförbundet är det studieförbund som vi i Naturskyddsföreningen utnyttjar vid anordnande av studiecirklar. Distriktskontor finns i Hässleholm (0451-140 90) och därifrån kan vi även få stöd till täckandet av föredragskostnader samt till tryckandet av exempelvis denna medlemstidning.

www.orkelljunganatur.se

